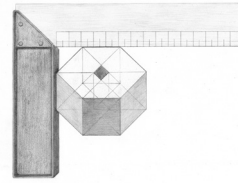

Rakenteen, toiminnan ja toimijuuden näkökulmia korkeakoulututkimukseen

Tämä teemanumero pohjautuu Korkeakoulututkimuksen seura ry:n XV symposiumiin, joka järjestettiin 15.–16.8.2023 Jyväskylän yliopiston Ruusupuistossa. Symposiumin teemana oli rakenne, toiminta, toimijuus. Teema kattoi laaja-alaisesti ja monitieteisesti näkökulmia, jotka liittyvät yksilön, organisaation ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin ja niiden muutoksiin. Symposiumin järjestämisellä on pitkät perinteet: Korkeakoulututkimuksen seura on ollut sitä järjestämässä yhdessä Koulutuksen tutkimuslaitoksen kanssa vuodesta 2002 lähtien (Ahola & Välimaa, 2020). Tänä vuonna symposiumissa pidettiin 36 esitystä, neljä paneelikeskustelua, yksi pyöreän pöydän keskustelu ja neljä lyhyempää valitus- ja hissipuhetta. Symposiumin yhteydessä järjestettiin myös uran alkuvaiheessa oleville tutkijoille erillinen työpaja, jossa filosofian tohtori Melina Aarnikoivu piti työryhmän teemalla epäonnistuminen akatemiassa. Työryhmä oli hyvin suosittu, ja se mainittiin muun muassa *Naturessa* (Udesky, 2023). Symposiumia ennen järjestettiin myös elokuvailta, jossa katsottiin elokuva *Toiset äänet* (ohjaaja Annika Grof), jonka puitteissa keskusteltiin paneelin muodossa yliopiston nykytilasta. Paneelin puheenjohtajana toimi emeritusprofessori Jussi Välimaa ja keskustelijoina dosentti Monna Mannevuola ja kasvatustieteen tohtori Tuukka Tomperi.

Symposiumin esityksissä rakenne, toiminta, toimijuus -teemaa käsiteltiin monipuolisesti eri tutkimusten kautta. Esitykset liittyivät niin globaaleihin korkeakoulutusta ravistelleisiin ilmiöihin ja kriiseihin, kuten COVID-19-pandemiaan, mutta myös akateemista työtä koskeviin ajankohtaisaiheisiin, kuten akateemiseen työhön, uriin ja niiden muutokseen sekä ammattikorkeakouluihin, korkeakoulupolitiikkaan, korkeakoulupedagogiikkaan, korkeakouluopiskelijoiden liikkuvuuteen ja niihin vaikuttaviin sosiaalisiin ja rakenteellisiin tekijöihin. Pääpuhujat kiinnittivät huomionsa muun muassa rasismien ilmentymiseen korkeakouluissa (Aminkeng A. Alemanji), yliopiston rooliin yhteiskunnassa (Susan Wrighth) sekä yliopistojen ja akateemisen työn muutokseen, joiden seurauksena yliopisto “tulee iholle” uudenlaisin tavoin (Kristiina Brunila). Useita näistä teemoista on sivuttu myös korkeakoulupoliittisissa linjauksissa, kuten Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen visiossa (opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022), jossa korostetaan suomalaisten korkeakoulujen vastuuta monimuotoisen yhteiskunnan rakentamisessa ja globaalisti kestävästä kehityksen edistämisestä.

Rakenne, toiminta ja toimijuus ilmentävät korkeakoulujen dynaamisista ja kompleksista roolia yhteiskunnassa. Teeman myötä halusimme tähdentää, miten ilmiöitä tarkasteltaessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota niiden eri tasoihin – erityisesti rakenteisiin, jotka usein määrittävät kehukset toiminnalle. Jos ajattelemme laajemmin, monien yhteiskunnallisten ja globaalien ongelmien, kuten ilmastonmuutoksen, työvoiman saatavuuden tai rasismien ratkaisemisessa keskitytään usein liikaa yksilöiden vastuisiin. Kuitenkin on syytä huomata, että useat yhteiskunnalliset kysymykset ovat luonteeltaan hyvin laajoja ja liittyvät monimutkaisiin, osittain hankalastikin tunnistettaviin rakenteisiin ja globaaleihin ilmiöihin.

Keskittyminen pelkästään yksilöiden toimintaan saattaa vääristää yhteiskunnallista keskustelua. Samalla on vaarana, että se antaa vastuu-vapauden rakenteellisille tekijöille ja päätöksentekijöille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei yksilöiden toiminnalla olisi merkitystä. Mielienkiintoista esimerkiksi onkin, minkälaista toimijuutta ilmenee silloin, kun organisaation tai yhteiskunnan rakenteet eivät sitä tue. Korkeakoulututkimuksessa tätäkin teemaa voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta, esimerkiksi tarkastelemalla korkeakoulupoliittikan suhdetta akateemisen työhön ja sitä, minkälaista toimintaa ja toimijuutta esiintyy korkeakoulupoliittisen fokuksen reunamilla ja sen ulkopuolella.

Tässä teemanumerossa rakenteiden, toiminnan ja toimijuuden välistä kytköstä valotetaan ajankohtaisiin korkeakoulutusta koskeviin teemoihin liittyen. Esimerkiksi Aarnikoivun ym. artikkelissa tarkastellaan, miten Julkaisufoorumin luokitusta käytetään yksittäisten tutkijoiden arviointiin. Tutkimus tuo hyvin esille laajemmän rakenteellisen kontekstin, jossa yliopiston kansallisen rahoitusmallin ohjausvaikutukset eivät kohdistu ainoastaan yliopistoihin, vaan ne ohjaavat myös yksittäisten tutkijoiden meritoitumista.

Perkinsin ym. artikkeli tarkastelee akateemista hyvinvointia taidetyöpajojen avulla ja liittää yksilöllisen tunnekokemuksen laajempiin kulttuurisiin, sosiaalisiin, materiaalsiin ja poliittisiin lähtökohtiin. Artikkelia voi pitää uraauurtavana, sillä se on kirjoitettu selkokielen tapaisella mukautetulla suomella, mikä tekee akateemisesta tutkimuksesta helpommin saavutettavan laajemmalle lukijakunnalle.

Vastaavasti Kohtamäen vertaisarvioitu katsausartikkeli valottaa korkeakoulujen rakenteellista kehitystä erityisesti ammattikorkeakoulujen näkökulmasta, mikä on jäänyt vähemmälle huomiolle korkeakoulututkimuksessa. Artikkelin päähuomio on ammattikorkeakoulujen autonomian ja hallinnon kehittymisestä aiempaa hybridisemmäksi. Tämän myötä artikkeli tuo esiin monitoimijaisen lähtökohdan esimerkiksi ammattikorkeakoulujen omistajarakenteissa.

Aholan katsaus selvittää suomalaisten koulutustason nostamisen politiikkaa ja siihen liittyvää keskustelua ottamalla huomioon viime vuosikymmenien epälineaariset kehityskulut. Katsaus tuo esiin ammattikorkeakoulu-uudistuksen taustoja sekä Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön roolin vertailukulttuurin vahvistumisessa. Näiden

näkökulmien valossa katsauksessa otetaan kantaa Petteri Orpon hallitusohjelmassa suunniteltuun nuorten aikuisten koulutustason nostoon.

Nikulan ja Hannosen puheenvuorossa otetaan kantaa moninaisuuden, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden eli DEI-teemojen johtamiseen korkeakouluissa. Puheenvuorossa huomioidaan kansalliset lähtökohdat DEI-teemojen edistämiseen esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman KOTAMO-hankkeen kautta. Nikula ja Hannonen kuitenkin muistuttavat, että lopulta korkeakoulujen DEI-teemojen jalkauttaminen edellyttää paitsi strategisia toimia myös aitoa vuorovaikutusta korkeakouluyhteisössä.

Numero sisältää myös ajankohtaisen lection kestävydestä ja kirja-arvion sivistyksen yliopistosta. Meeri Karvisen väitöskirjatutkimukseen perustuvassa lectiossa peräänkuulutetaan koulutuksen ja työelämän yhteistyötä kestävyysmurroksen ratkaisemisessa. Tapio Määttä arvostelee vuonna 2023 julkaistua teosta *Fantastinen yliopistouudistus* (toim. Arto Nevala, Simo Häyrynen ja Jukka Korpela) ja korostaa tieteen itseisarvoa sekä yliopistokoulutuksen sivistyksellistä tehtävää.

Lopuksi tässä numerossa haluamme muistaa lämmöllä *Tiedepolitiikka*-lehden pitkäaikaista päätoimittajaa ja Edistyksellisen tiedeliiton hallituksen jäsentä Kari Kuoppalaa, joka menehtyi pitkäaikaiseen sairauteen maaliskuussa 2024. Kuoppalan muistokirjoituksen ovat laatineet hänen pitkäaikaiset kollegansa professori Ilkka Ruostestaari ja professori Taina Saarinen.

Korkeakoulututkimuksen seura haluaa kiittää kaikkia symposiumiin osallistuneita sekä teemanumeron kirjoittajia. Osa teemanumeroon lähetetyistä artikkeleista julkaistaan tulevissa *Tiedepolitiikka*-lehden numeroissa, joten keskustelu korkeakoulutuksen rakenteesta, toiminnasta ja toimijuudesta jatkuu näiden myötä myös tulevaisuudessa. ■

Vierailevat päätoimittajat

Taru Siekkinen ja Henna Juusola

Lähteet

- AHOLA, S. & VÄLIMAA, J. (2020). Symposiumit ja seuran julkaisutoiminta: rakennusaineita tietoon perustuvalla korkeakoulupolitiikalle. Teoksessa J. Kallunki, T. Saarinen & T. Siekkinen (toim.), *Yhdistys, tutkimus, tutkijuus: Korkeakoulututkimuksen seura 20 vuotta* (s. 11–27). Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8384-0>
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ. (16.8.2022). Korkeakoulututkimuksen ja tutkimuksen kansainvälisen toiminnan päivitetty visio. <https://okm.fi/-/korkeakoulutuksen-ja-tutkimuksen-kansainvalisen-toiminnan-paivitetty-visio-valmis>
- UDESKEY, L. (2023). How to train early-career scientists to weather failure. *Nature* (London), 619(7969), 421–423. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-02168-6>